

The article explored the various sides and aspects of the phenomenon of cognitive activity of the individual in cognitive psychology and in Christian theology. The attention is drawn to the fact that the cognitive scientists tend to focus on building cognitive models. Christian theologians, especially focus on the spiritual aspects of the phenomenon that is under study. A comparison of the features of the cognitive activity of the person considered in the context of two paradigms – very tentatively. This study emphasis the multi-dimensional nature and complexity, significance and importance of each of the approaches according to the given problems.

Keywords: phenomenon aktyvvnist cognitive, personality, cognitive psychology.

Отримано: 17.02.2012 р.

УДК 159.923 : 316.6

Л.М.Гридковець

Алкоголізація студентської молоді як психологічна проблема сьогодення

Стаття присвячена дослідженню актуальної для суспільства проблеми – залежності молоді як найбільш вразливої частки населення від алкоголю. Особливої актуальності ця проблема набуває у студентському середовищі, позаяк саме це середовище складає інтелектуальний потенціал нації. У статті презентовані результати щодо рівня алкоголізації молоді серед студентів провідних ВНЗ м.Києва. Проаналізовані диференційні показники схильності до алкоголю у дівчат та юнаків. У експериментальній вибірці за допомогою батареї методик досліджено рівні взаємостосунків залежної від алкоголю молоді в різних вагомих для неї групах, оцінки її особистісних прийнятть, суб'єктивні прояви особистості.

Ключові слова: студентська молодь, залежність від алкоголю, алкогольна залежність, алкоголізація, взаємостосунки, батьківська родина.

Статья посвящена исследованию актуальной для общества проблемы, а именно: зависимости молодежи как наиболее уязвимой части населения от алкоголя. Особую актуальность эта проблема приобретает в студенческой среде, поскольку именно эта среда составляет интеллектуальный потенциал нации. В статье представлены результаты по уровню алкоголизации молодежи среди студентов ведущих вузов Киева.

Проанализованы дифференциальные показатели склонности к алкоголю у юношей и девушек на алкогольную зависимость. В экспериментальной выборке с помощью батареи методик исследованы: уровни взаимоотношений зависимой от алкоголя молодежи в разных значимых для нее группах, оценка ее личностных принятий, субъективные проявления личности.

Ключевые слова: студенческая молодежь, зависимость от алкоголя, алкогольная зависимость, алкоголизация, взаимоотношения, родительская семья.

Постановка проблеми. Боротьба з алкоголізмом була і продовжує залишатися в наш час однією з найактуальніших медичних і соціальних проблем. Алкогольна залежність має руйнівний вплив на особистість та її здоров'я, різко знижує працездатність і її адаптативність до соціальних умов, що спричиняє серйозну занепокоєність світової громадськості та служб з охорони здоров'я даним сташовищем. За даними офіційної статистики, кількість пацієнтів, що перебувають на медичному обслуговуванні в наркологічних диспансерах України, сягає 1 млн.[2].

Науковий аналіз досліджуваних джерел показав, що проблемою алкоголізації населення займаються такі науковці: Д.П.Білібін, П.В.Волошин, В.Е.Дворніков, І.В.Лінський, А.І.Мінко, А.М. Мортиненко, Т.І. Лапченко, Я.К. Шагунов, проблеми алкогольно-залежних сімей вивчають Б.Л. Лебедев, В.В. Дунаєвський, Ю.П. Лисицін, Ц.П. Короленко, О.Ф. Єришев. Дослідженнями в галузі впливу алкогольної залежності батьків на психологічний стан дітей та їх соціалізацію відзначилися: А.Г. Здравомислова, А.І.Мінко, І.Н. Смірнова, Л.П. Суценко, К.О. Абульханова-Славська, І.Д. Бех, Т.Є. Бойченко, Г.П. Голобородько, М.Є. Кобринський, Т.Ю. Круцевич, С.В. Лапаєнко, В.М. Оржеховська, Ю.Т. Похолінчук, В.В. Радула та інші.

Молодь є найбільш вразливою часткою нашого населення. Активна реклама алкогольних напоїв призвела до зниження критичності нового покоління щодо вживання алкоголю як такого, а особливо слабоалкогольних напоїв. Проте саме молодь є потенціалом держави як в контексті відтворення популяції населення, так і розвитку суспільства в цілому.

Отже, існує нагальна потреба дослідження залежності молоді від алкоголю в сучасному українському суспільстві. Особливої актуальності ця проблема набуває у студентському середовищі, позаяк саме це середовище складає інтелектуальний потенціал нації.

Об'єкт дослідження – студентська молодь вищих навчальних закладів міста Києва.

Предмет дослідження – психологічні якості студентів, залежних від алкоголю.

Мета дослідження: виявлення міри залежності студентської молоді від алкоголю.

Основна частина. Експериментальним дослідження була охоплена вибірка в 420 студентів ряду вищих навчальних закладів м. Києва, зокрема Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка – 80 чол., Київського національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова – 80 чол., Київського національного торговельно-економічного університету – 80 чол., Національного технічного університету “Київський політехнічний інститут” – 100 чол., Київського національного економічного університету – 80 чол. Серед них: 210 дівчат і 210 юнаків.

Студентам були запропоновані:

– авторський опитувальник на визначення особливостей алкоголізації молоді у студентському середовищі;

– Мічиганський тест на алкогольну залежність.

Авторський опитувальник складається з наступних питань:

1. Я вживаю алкоголь:
 - а) рідше ніж раз на місяць;
 - б) раз на місяць;
 - в) раз на тиждень;
 - г) щодня.
2. Я вживаю міцні алкогольні напої
 - а) рідше ніж раз на місяць;
 - б) раз на місяць;
 - в) раз на тиждень;
 - г) щодня.
3. Я вживаю слабоалкогольні напої:
 - а) рідше ніж раз на місяць;
 - б) раз на місяць;
 - в) раз на тиждень;
 - г) щодня.
4. Останній раз я вживав алкоголь:
 - а) більше ніж місяць тому;
 - б) місяць тому;
 - в) тиждень тому;
 - г) кілька днів тому;
 - д) учора.
5. Коли я вживаю алкоголь:
 - а) можу зупитися у будь-який момент;
 - б) хочу зупинися, але не завжди можу;

- в) не хочу зупинятися;
 - г) не хочу і не можу зупинитися.
6. При вживанні алкоголю у мене були випадки ситуативної амнезії:
- а) ні, ніколи не було;
 - б) було лише один раз;
 - в) було декілька разів;
 - г) відбувається майже щоразу, коли вживаю міцні алкогольні напої.
7. В стані алкогольного сп'яніння я чув голоси, або бачив щось особливе:
- а) ні, такого не було;
 - б) було лише один раз;
 - в) було декілька разів;
 - г) подібне відбувається майже завжди.

Аналіз результатів дослідження показав, що серед студентської молоді 3 % (14 чоловік) страждають на яскраво виражену алкогольну залежність. Серед них не було жодної дівчини. Всі 14 юнаків переживали хоча б раз у житті галюцигенні стани, і по декілька разів опинялися у ситуаціях, коли не могли згадати події, що супроводжували вживання алкоголю.

Загальні результати даного дослідження подані у табл.1. та діаграмі 1.

Таблиця 1

Загальні результати алкоголізації студентського середовища

Міра вживання алкоголю	осіб	%
не вживають алкоголю	20	5%
вживають в компанії	336	68%
часте та інтенсивне вживання	60	24%
алкоголізм	14	3%

В ході дослідження було виявлено, що до третьої групи (“часте та інтенсивне вживання алкоголю”) не потрапили молоді люди, які щодня вживають слабоалкогольні напої, зокрема пиво. Дослідження за допомогою авторського опитувальника показало, що до такої категорії студентської молоді можна зарахувати 62 відсотки студентів, причому: якщо за Мічеганським тестом до третьої категорії не потрапила жодна дівчина, то за нашим опитувальником до цієї категорії потрапляють 12% дівчат.

Подібні результати, в першу чергу, свідчать про те, що молодь не вважає небезпечним щоденне вживання слабоалкогольних напоїв і використовує їх на кшталт “соку” чи “солодкого напою”.

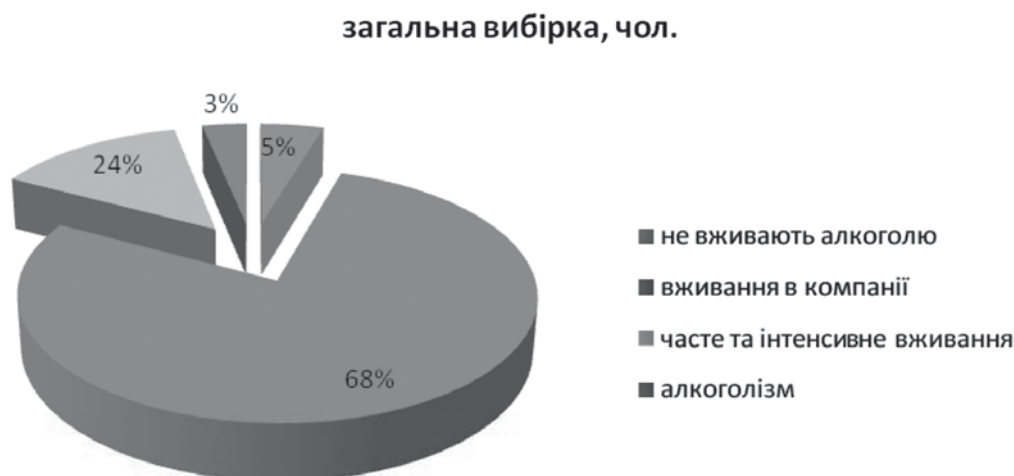

Рис. 1. Показники загальної алкоголізації студентської молоді м.Києва

На основі емпіричного дослідження була виділена вибірка із 12 студентів-добровольців з інтенсивним вживанням алкоголю. Подальше дослідження цієї вибірки відбувалося за методиками: діагностики рівня взаємостосунків суб'єкта в різних вагомих для нього групах, методика оцінки особистісних прийняттів за Дж.Пауллом, методика визначення "Суб'єктивного прояву особистості".

Прийняття особистістю себе в своїй неповторності є однією з найголовніших умов повноти життя й підтвердження цього ми знаходимо в роботах О.Ф.Бондаренка, О.П.Колісника, Д.Пауелла та ін. У даному випадку вступає в дію механізм, покладений в основу християнського постулату: "Возлюби ближнього як самого себе", тобто будь-яка особистість не може ставитися до інших краще, ніж ставиться до самої себе. Дію зазначеного механізму досить легко прослідкувати за захисною реакцією проекції, за такими її крайніми проявами, як "зелений виноград" та "милий співрозмовник." Розроблена А.А.Ухтомським теорія домінант дозволила пояснити ефект "двійника", висвітлити глибинні механізми проекції та її наслідки [75]. Для прогнозування загальних тенденцій у проєктивних реакціях та вчинках молоді необхідно володіти інформацією щодо характеристик особливостей її внутрішнього сприймання.

За допомогою Тесту "Суб'єктивного прояву" вдалося визначити оцінку власного "Я" студентів експериментальної вибірки та міру особистісної критичності. Лише 9% респондентів, залежних від алкоголю, при оцінці власного "Я" мали об'єктивно-позитивне сприймання. Натомість 25% зазначають неприйняття власного образу, а 66% далекі від самокритики.

Вивчення особливостей сприймання особистості студента відбувалося за методикою та моделлю “Повноти життя” відомого американського психолога Джона Пауелла [8]. На його думку, повнота життя є похідною від наступних складових людського сприймання: сприйняття себе, сприйняття людей, сприйняття життя, сприйняття природи та сприйняття Бога.

Життя як категорія власного буття для переважної більшості залежених студентів, має нейтрально-негативний характер. Практично всі молоді люди майже не усвідомлюють його важливість для себе, хоча і вважають закоротким. У загальній характеристиці молоді воно виступає не як захоплююче переживання, а в яка суцільна боротьба. Де сама боротьба в реальності сприймається як гіпотетичний феномен, а воля та зусилля в реальних подіях відступають на другий план. Середній показник за даною категорією повноти життя складав 1,8 (при 2,0 – нейтральній характеристиці).

Крім того, методика за Дж. Пауеллем виявила, що в експериментальному молодіжному середовищі простежується наявність недовірливих мотивів у суб’єкт-суб’єктному спілкуванні. Показники свідчать про наявність нейтрального ставлення молоді до людей (1,9 із проміжку [0,4], проте довіра до останніх має опосередковано-негативний характер (1,47). Причому, в своїх характеристиках інша людина виступає як достатньо безчесна (1,12), ненадійна (1,56), невдячна (1,76), фальшива (1,6) особа. Такі поняття як любов, готовність допомогти, душевна теплота мають нейтральні оціночні показники серед студентів і ледь наближаються до 2,00. Брак довіри до ближнього формує тенденцію недовіри до партнера у подружньому житті, тому ймовірність на майбутнє створення гармонійної родини набуває статусу ілюзорності.

Отримані нами результати дослідження за допомогою методики “Розвитку взаємостосунків особистості у вагомих для неї групах” підтвердили опосередковано-негативну тенденцію в залеженню від алкоголю молодіжному середовищі щодо сприймання інших (-0,25 із проміжку [-4, 4]).

У контексті нашого дослідження ми прагнули ознайомитися хоча б у загальних рисах із наявними взаємостосунками студентів із друзями. Особливості юнацького віку дають нам змогу припускати, що до категорії друзів зараховуються не тільки приятелі, але й більш близькі представники протилежної статі, а також, можливо, сексуальні партнери. Наше припущення цілком підтвердилося далі в ході обговорення даного питання у групі формуючого експерименту.

Ми змогли виявити загальні тенденції, що спостерігаються у розвитку взаємостосунків студентської молоді із близькими

однолітками. А саме: орієнтація респондентів на комунікацію (1,35 із [-4, 4]), прагнення до емоційного вдоволення (1,50) та наявність слабких проявів вольової сфери (0,6).

Натомість тенденція до глибинного пізнання людей, із якими молодь спілкується та яким довіряє, не яскраво виражена. У стосунках залежно від алкоголю молоді домінує “принцип задоволення”.

Наші дослідження показали, що в тій чи іншій мірі всі студенти експериментальної вибірки поважають батьківську думку. Проте ми намагалися дослідити мотиви прийняття батьківського світогляду респондентами. І виявилось, що у 25% юнаків домінує почуття страху перед батьками, і лише у 15% цей компонент взаємостосунків відсутній. Ці дані свідчать про наявність у батьківських родин негарздів, про певне викривлення простору “суб’єкт-батьки” та про пригнічення до певної міри особистості дітей у більшості родин респондентів.

Батьківська родина є вагомим соціально-психологічним утворенням для людини. Її важливість для респондентів підтверджують і результати наших досліджень. Загальний показник особистісного ставлення студентів до батьківської родини складає в середньому – 1,49 (із проміжку “-4 – 4”). Отримані в ході дослідження дані свідчать про наявність позитивної комунікації у респондентів із батьками та про наявність певної емоційної підтримки з боку останніх. Проте, за умов виникнення конфліктних ситуацій здатність респондентів до позитивного приймання почуттів, мотивів та настроїв батьків знижується до -1,36 одиниці. Показник здатності опитуваних до поступок у системі “Суб’єкт – Батьки” є найвищим серед всіх запропонованих вагомим соціальних груп і складає 1,61.

Загальний аналіз отриманих даних виявив, що лише 6% респондентів мають високий рівень прийняття батьків у їх особистісній неповторності, 69% – середній і лише 25% – низький. Вдячність, повагу та любов до своїх батьків при збереженні особистісної орієнтації на власний світогляд мають 25% студентів, ще для 25% дані характеристики носять опосередкований прояв і для 50% низький (часто-густо неадекватний характер).

З опису ідеальних образів матері, батька можна виявити найвагомійші індивідуальні характеристики рідних в аспекті значимості їх для суб’єкта. Ідеальна мати для більшості респондентів – це добра, чуйна, ніжна, щира жінка. 2 студенти дали низьку оцінку своїй матері, проте прагнення до об’єктивно-позитивної оцінки простежувалося лише у 15% студентів, а ще 50%, хоча і

дали високу оцінку своїм рідним, проявили надмірну критичність до їх недоліків, що свідчить про наявність психологічної відстані в родині, втрату єдності та до певної міри довіри. Для 35% студентів образ матері далекий від дійсного і достатньо ідеалізований. Подібний факт має як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивним в ідеалізації є наявність тепла та гармонії в системах “мати-дитина” та “батько-дитина”; негативним – неприйняття та непомічання реальних батьків за ідеалізованими образами, непомічання живих, неповторних, прекрасних людей, людей зі своїми радощами і бідами, власними цнотами та недоліками. Останнє, у свою чергу, може у подальшому проявитися у неспроможності респондентів до переорієнтації свого сприймання з батьківської родини на власну, новостворену сім'ю.

На відміну від матері, образ батька має більш виражений негативний характер. 56% залежних від алкоголю студентів (при низькому показнику критичності особистісного ставлення) дали низьку оцінку батьківському образу, що свідчить про наявність серйозних родинних проблем (особливо в контексті “чоловік-дружина”, що потягнуло за собою зміни і в системі “дитина –батько”). 25% респондентів хоча і дали низьку оцінку батькові, проте були занадто критичними, що свідчить про наявність проблеми в психологічному полі “батько-дитина”. Позитивна оцінка при надмірній критиці (6%) висвітлює існуючу недовіру до батьківського досвіду та до батьківської думки. Лише 15% студентів дають позитивно-об'єктивну оцінку рідній людині. Подібні дані свідчать про те, що у більшості студентів не існує поважного ставлення до батька, як до носія певної статі та статево-рольової поведінки, як до особистості.

Практика свідчить, що прагнення особистості самотужки вирватися з кола власних страхів призводить до посилення в неї невротичних станів. А це, у свою чергу, негативно впливає на атмосферу в родині і може призвести до розпаду сім'ї.

Подібні негативні тенденції можуть спостерігатися не тільки при домінації агресивного подавлення особистості з боку старшого покоління, але й при надмірній позитивній орієнтації дітей на батьків. Гіпертрофована батьківська опіка деформує мотивацію досягнення успіху у нащадка і сприяє розвитку інфантильності в останнього [3; 4; 5; 7]. Наше дослідження показало, що 25% студентів намагаються перекласти на старше покоління вирішення власних проблем. Під усвідомленим ними мотивом “безперечного прийняття батьківського досвіду” легко простежити дію неусвідомленого мотиву, породженого страхом перед особистісним вчинком та відповідальністю за цей вчинок.

Наявність від'ємного середнього показника за шкалою особистісних акцентуацій молоді (-0,7 при нейтральному 0,00), що був отриманий нами за методикою "Діагностування рівня взаємостосунків суб'єкта в різних вагомих для нього групах", свідчить про неприйняття більшістю іншої неповторної особистості у її природному вигляді. Тобто, свідчить про негнучкість сприймання у респондентів. Практика та наукові дослідження показують, що наявність подібних акцентуацій в індивіда призводить до пошуку ним джерел будь-якого особистого неприйняття в зовнішніх факторах та подразниках. Відсутність у людини пошуку причини в собі провокує одностороннє бичування недоліків інших і виключає її власний саморозвиток та вдосконалення. Відображення даної проблеми знайшло місце в роботах О.Ф.Бондаренка, Т.В.Буленко, Г.С.Васильченка, Л.М.Гридковець, В.Франкла, А.А.Ухтомського та ін.

Отже, підсумовуючи, можемо сказати, що для студентів із залежністю від алкоголю характерними є такі ознаки: неприйняття себе, негативне ставлення до життя, недовіра до людей, низький рівень прийняття батьків, деформація родинних стосунків.

Результати констатувального експерименту показали важливість даної теми і необхідність подальших, більш ґрунтовних досліджень в даній галузі. У першу чергу, необхідно дослідити кореляційні зв'язки між особистісними деформаціями в залежних від алкоголю студентів, виявити ідентифікаційні показники алкогولهзалежних серед молоді різних соціальних груп.

Список використаних джерел

1. Билибин Д. П. Патологическая физиология алкогольной болезни и наркомании: учебное пособие / Д.П.Билибин, В.Е.Дворников. – М.: УДН, 1991. – 104 с.
2. Волошин П. В. Стан наркологічного здоров'я населення України та діяльність наркологічної служби у 2002 році / П.В.Волошин, І.В.Лінський, А.І.Мінко, Н.П.Волошина, К.Д.Гапонов// Український вісник психоневрології. – 2003. – Т. 11, вип. 2. – С. 5–6.
3. Иванец Н. Н. О значении личностных особенностей для клиники и лечения алкоголизма /Н.Н.Иванец, А.Л.Игонин// Журнал невропатологии и психиатрии им. С. С. Корсакова. – 1977. – Т. 77, вып. 2. – С. 237–239.
4. Лисицын Ю. П. Алкоголизм. Медико-социальные аспекты / Ю.П.Лисицын, Г.И.Сидоров. – М.: Медицина, 1990. – 528 с.
5. Минко А. И. Алкоголизм – междисциплинарная проблема (выявление, лечение, реабилитация, профилактика) /А.И.Мин-

ко // Український вісник психоневрології. – 2001. – Т. 9, вип. 4. – С. 6–7.

6. Методологія, теорія та практика соціального аналізу сучасного суспільства. – Випуск № 15. – С. 270. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mtpsa/2009_15/Kosul.pdf
7. Олейник А. В. и др. Значение личностных и социально-психологических факторов в развитии хронического алкоголизма // Врачебное дело. – 1989. – № 8. – С. 101–103.
8. Пауэлл Дж. Полнота человеческой жизни /Пер. с англ. Л.И.Василенко.– М.: Общественный православный университет, основанный протоиереем Александром Менем, 1993. – 124 с.
9. Сосин И. К. Наркология: монография /И.К.Сосин, Ю.Ф.Чуев. – Харьков: Коллегиум, 2005. – 800 с.
10. Brust J. G. Neurological complications of drug and alcohol abuse // Neurol. Clin. – 1993. – Vol. 11, № 3. – P. 16–18.

Article is devoted to actual problems of society, namely young people according to the most vulnerable of the population from alcohol. Of particular relevance, this problem is in the student environment, since it is this environment is the nation's intellectual potential. The article presented results on the level alcoholisation young students of leading universities in Kyiv. Analyzed differential susceptibility to alcohol indices in girls and boys. In the experimental sample using the battery of techniques explored relationships dependent on the level of alcohol young people in various important for her group, assessment of personal attitudes, subjective manifestations of personality.

Keywords: students, alcohol dependence, alcohol dependence, alcoholisation, relationships, parental family.

Отримано: 4.02.2012 р.